

O'TKIR HOSHIMOV HIKOYALARIDA JARGONLARNING QO'LLANISHI**Yuldasheva Dilnoza Sirojiddin qizi****ADPI magistranti**<https://doi.org/10.5281/zenodo.7874665>

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'tkir Hoshimovning hikoyalarida jargonlarning qo'llanilishi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: jargon, argo, kommunikatsiya, vulgarizmlar, varvarizmlar

Argotizmlar Argo so'zi fransuzcha "argot" so'zidan olingan bo'lib biron ijtimoiy guruhning o'ziga xos, boshqalar tushunmaydigan yasama tili. Argo bir necha til unsurlaridan iborat qorishiq va ko'p hollarda, boshqalarga tushunarsiz nutq turida namoyon bo'ladi. Argo nutqda kommunikatsiya predmetini sir tutish maqsadida qo'llanadi:

1. O'g'rilar nutqida: (mandarin-tilla), (akula-panjarani kesish uchun moslama), (kalamush-o'z yaqinlarinikiga "tushadigan"), (urkagan-tajribali o'g'ri);
2. Mahbuslar nutqida: (maymun-oyna), (shobla-qalloblar guruhi), (krokodil-qaychi), (ment-militsioner), (pushka-pistolet)¹.

Argolar ham jargon so'zlar kabi biror ijtimoiy guruh yoki toifalarning, masalan, sportchilar, o'g'rilar, olibsotarlilar, poraxo'rlar va boshqalarning "yasama tili"dir. Argotizmlar yashirin ma'no ifodalaydi².

Argolar qiziqishlari, mashg'ulotlari, yoshlari bir xil bo'lgan juda tor doira (guruh)ga mansub kishilar qo'llaydigan, ma'nosi shunday kishilarga tushunarli bo'lgan so'zlardir. Ular umumxalq tiliga oid so'zlardan bo'lsa-da, ammo bunday so'zlar ham keng xalq ommasiga tushunarli bo'lmaydi. Shu jihatdan argolar jargonlarga o'xshaydi. Argotizm va jargonizmlar asosan, jonli so'zlashuvda tor doirada ishlatiladi. Ulardan badiiy asarda obraz va personajlarni tipiklashtirish maqsadida foydalanish hollari uchraydi. Jargonlar va argolar tilni bulg'aydi. Tilning sofliigi va tozaligi, aniqliligi va ravshanligi uchun jargonlarga qarshi kurashni ham taqozo qiladi.

U bo'lsa, ichkaridan kattaroq odam chiqarmikin, degan umidda birpas odob saqlab turadi-yu, hech kimdan darak bo'lavermaganidan keyin bir qo'llab velosipedni rulidan ushlaydi, ikkinchi qo'lga "uch oyog'i"ni olib, ikkilanibroq ichkariga kiradi. ("Uch oyog'"fotoapparat ma'nosida) (67-b)

Lekin badiiy adabiyotda stilistik maqsadda jargonlardan qisman foydalaniladi. Jargonlar ma'lum ijtimoiy tabaqa yoki guruhlar o'rtasida tarqalganligidan, ular shu toifa kishilar nutqini berish vositasi sifatida ishlatiladi.

Vulgarizmlar - haqorat ma'nosida qo'llaniladigan so'zlar. Masalan: xunasa, dayus, so'tak, to'nka kabilar. Bunday leksemalar yoki ularning vulgar ma'nolari adabiy til birligi sanalmaydi, ularni qo'llash nutq madaniyatiga xilof deb qaraladi. Ammo badiiy asar tilida bunday so'zlardan uslubiy vosita sifatida foydalaniladi³.

Umrida bunday xo'rlik ko'rmagan Koryagin g'azablanib ketdi.

– Qo'yvor, qanjiq! – dedi hayiqib. (106-b)

¹ R.Sayfullayeva va boshqalar. "Hozirgi o'zbek adabiy tili". 125-126-betlar.

² Jamolxonov X. "Hozirgi o'zbek adabiy tili". Toshkent. "Talqin". 2005. 202-203-betlar.

³ Jamolxonov X. "Hozirgi o'zbek adabiy tili". Toshkent. "Talqin". 2005. 202-203-betlar.

-Nima-nima?! – Koryagin ijirg`anib labini burdi. – Qilg`ilikni sen qilgin-da, kampir-xotining oldida men javob beraymi? Feodal! Bola tug`dirishdan boshqani bilmaydigan baran!

– Koryagin butun nafratini bir so`zga jamlab, jirkanch bilan ta`kidladi. – Plebey! (119-b)

Siz boshimni silab, bag`ringizga olmasangiz, go`rso`xta erimning paypog`ini yuvib yuravergan bo`lardim! (“Yubiley” 79-b)

Varvarizmlar. O`zbek tilida shunday so`zlar borki, o`zbek tiliga o`zlashmagan, o`zga tilning so`zi yoki iboralari - varvarizmlar deyiladi. Varvarizmlar odatda o`zga yerga xos rasm-odatlarini tasvirlashda, mahalliy koloritni berishda va yaratishda foydalaniladi. Varvarizmlarga adibning deyarli barcha asarlaridan misollar topish mumkin. Lekin, adibning birgina “Yubiley” hikoyasida bunday so`zlar anchani tashkil etadi.

– Men Ra`no opamga o`xshab chiroyli gapirishni bilmayman, - dedi o`ktam ovozda. – Karoche, men Valijon akamni sevaman! Vapshe biz – ayollar hammamiz sizni sevamiz. A men bo`lsam – bezumna sevaman! Dunyoda bunaqa abayatelniy erkakni ko`rmaganman! Saxiyliklarini aytmay sizmi? Masalan, Yangi yilga Valijon akam menga fransuzkiy duxi padarka qildilar. “Shanel!” Manavi koltsoni esa, - u qo`lidagi tilla uzukni negadir Ra`noxon tomonga ko`rsatdi, - mejdunarodniy jenskiy bayramga prepodnosit qildilar. Yaqinda menga kvartira olib bermoqchilar! Valijon aka! Tug`ilgan kuningizga nima padarka qilishni o`yladim. Ko`p o`yladim. O`ylab-o`ylab, v konse konsov o`zimni sovg`a qiladigan bo`ldim!

Jargonning qo`llanilishi, turi kabi masalalar sotsialingvistikani o`rganish

ARGOTIZMLAR

O`g`rilar nutqida:

(mandarin-tilla), (akula-panjarani kesish uchun moslama), (kalamush-o`z yaqinlarinikiga “tushadigan”), (urkagan-tajribali o`g`ri);

Mahbuslar nutqida:

(maymun-oyina), (shobla-qalloblar guruhi), (krokodil-qaychi).

VULGARIZMLAR

- haqorat ma`nosida qo`llaniladigan so`zlar.

Masalan: xunasa, dayus, so`tak, to`nka, qanjiq kabilar

VARVARIZMLAR

o`zbek tiliga o`zlashmagan, o`zga tilning so`zi yoki iboralari

Masalan: Vapshe, karoche, shanel kabilar

References:

1. R.Sayfullayeva va boshqalar. "Hozirgi o`zbek adabiy tili". 125-126-betlar.
2. Jamolxonov X. "Hozirgi o`zbek adabiy tili". Toshkent. "Talqin". 2005. 202-203-betlar.
3. Jamolxonov X. "Hozirgi o`zbek adabiy tili". Toshkent. "Talqin". 2005. 202-203-betlar.

